

Yayın Geliş Tarihi: 07.09.2025

Yayına Kabul Tarihi: 16.02.2026

Online Yayın Tarihi: 15.03.2026

<http://dx.doi.org/10.16953/deusosbil.1779560>

Dokuz Eylül Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi

Cilt: 28, Sayı: 1, Yıl: 2026, Sayfa: 334-357

E-ISSN: 1308-0911

Araştırma Makalesi

SOSYAL ÖĞRENME KURAMI BAĞLAMINDA EBEVEYNLİK ROLLERİNİN KUŞAKLARARASI AKTARIMI

Ceylan SÜLÜ AKGÜL*

Öz¹

Bu çalışma, sosyal öğrenme kuramı çerçevesinde ebeveynlik rollerinin nasıl öğrenildiğini ve kuşaklararası aktarım mekanizmalarını incelemeyi amaçlamaktadır. Sosyal hizmet disiplini kuşaklararası aktarımı yalnızca farklı gruplarda incelemekle kalmaz aynı zamanda dezavantajlılık ve geçmiş travmaların etkilerini azaltmayı ve bireylerin iyilik hali ve güçlenmesini desteklemeyi de hedefler. Bu doğrultuda, nitel araştırma deseniyle yürütülen çalışmada amaçlı örnekleme yöntemi kullanılmış, 18 yaş altı çocuğa sahip 56 katılımcı arasından seçilen 30 ebeveyn (15 anne, 15 baba) ile yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Elde edilen veriler MAXQDA 2024 programı kullanılarak üç ana tema altında kodlanmıştır. Bu temalar; Ebeveynlik Algısı, Kuşaklararası Aktarım, Sosyal ve Kültürel Etmenler²'dir. Betimsel analiz sonucunda, katılımcıların ebeveynliği sevgi, ilgi, empati ve sorumluluk gibi değerlerle birlikte disiplin ve sınır koyma üzerinden tanımladığı; annelik ve babalık rollerinin kimi zaman geleneksel cinsiyet kalıplarıyla, kimi zaman ise daha demokratik ve paylaşımcı bir tutumla ifade edildiği görülmüştür. Ayrıca ebeveynlik rollerinin yalnızca içgüdüsel değil, kök aile deneyimlerinden öğrenilen ve bilinçli tercihlerle yeniden şekillenen bir süreç olduğu saptanmıştır. Toplumsal normlar, aile büyükleri, sosyal çevre ve modern bilgi kaynaklarının ebeveynlik tutumları üzerinde belirleyici olduğu da çalışmadan elde edilen bulgular arasında yer almaktadır. Erişilen bulgular ebeveynliğin sosyal, kültürel ve kuşaklararası öğrenme süreciyle bağlantısını ortaya koyarak; sosyal öğrenmenin sosyal hizmet açısından önemini açığa çıkarmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Hizmet, Sosyal Öğrenme Kuramı, Ebeveynlik Roller, Kuşaklararası Aktarım.

Bu makale için önerilen kaynak gösterimi (APA 7. Sürüm):

Sülü Akgül, C. (2026). Sosyal öğrenme kuramı bağlamında ebeveynlik rollerinin kuşaklararası aktarımı. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 28 (1), 334-357.

*Dr. Öğr. Üyesi, Munzur Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü, ORCID: 0000-0002-9147-9664, ceylansulu@munzur.edu.tr

¹Munzur Üniversitesi, Girişimsel Olmayan Araştırmalar Etik Kurulu Başkanlığı'nın 24.07.2025 tarih ve 08 sayılı oturumunda alınan 15 no'lu etik kurul kararı ile çalışmanın yapılabilmesi için etişe aykırı bir durumun olmadığına onayı alınmıştır.

²Vurguların tamamı, öne çıkan tema ve bulguları ifade etmek üzere yazar tarafından kullanılmıştır.

INTERGENERATIONAL TRANSMISSION OF PARENTING ROLES IN THE CONTEXT OF SOCIAL LEARNING THEORY

Abstract

This study aims to examine how parenting roles are learned and transmitted across generations within the framework of social learning theory. The discipline of social work not only observes intergenerational transmission across different social groups but also seeks to reduce the effects of disadvantage and past traumas while promoting individuals' well-being and empowerment. In this context, the study was conducted using a qualitative research design and a purposive sampling method. Structured interviews were carried out with 30 parents (15 mothers and 15 fathers) selected from among 56 participants who had children under the age of 18. The data obtained were coded under three main themes using the MAXQDA 2024 program: Parenting Perception, Intergenerational Transmission, and Social and Cultural Factors. Descriptive analysis revealed that participants defined parenting through values such as love, attention, empathy, and responsibility, along with discipline and setting boundaries. It was also found that motherhood and fatherhood roles were expressed sometimes through traditional gender norms and sometimes through a more democratic and shared understanding. Furthermore, parenting roles were identified not as purely instinctive but as practices learned from family-of-origin experiences and reshaped through conscious choices. Social norms, elders, social environments, and modern sources of information were also found to have significant influences on parenting attitudes. The findings reveal the connection between parenting and the social, cultural and intergenerational learning process, revealing the importance of social learning for social work.

Keywords: Social Work, Social Learning Theory, Parenting Roles, Intergenerational Transmission.

GİRİŞ

Öğrenme süreci uzun yıllar boyunca üzerine tartışıla gelen önemli konulardan biri olmuştur. Öğrenme, öğrendiğini aktarma, öğrenmenin kaynağı, bilişsel ve davranışsal faktörlerin etkisi bu tartışmanın odak noktasını oluşturmuş ve insanoğlunun edindiği kazanımları bir sonraki nesillere aktarma sürecindeki faktörlerde bu tartışmalardan payını almıştır.

Öğrenme süreci genel olarak davranışçı kuramcılar ve bilişsel kuramcılar tartışmaları etrafında şekil almaktadır. Davranışçı kuramcılar öğrenme sürecinde; insanların eylemleri ve gözlenebilir durumlarına ve bunların yasalarına uygun biçimde açıklamalarda bulunurken; bilişsel kuramcılar öğrenme sürecinde zihinsel süreçlere odaklanmaktadır (Gerring & Zimbardo, 2017; Homans, 2013). Buna göre; davranışçı kuramın öğrenme sürecinde dış dünyadan gelen uyarıcılara karşı verdiğimiz tepkileri ve pekiştirmeler yoluyla meydana gelen davranış değişikliklerini bir anlamda gözlemlenebilen davranışlar, davranıştan önce meydana gelen uyarıcılar ve davranışın sonucu arasındaki ilişkiyi ele alırken; bilişsel kuramcılar öğrenme sürecinde insan zihni, düşünme ve algılamaya dair birçok öğeye

atıfta bulunmaktadır. Bilişselcilere göre bilgi kodlanır, aktarılır, depolanır ve geri çağırılır; davranışsalcılara göre de geçmişte belli bir davranışın ardından pekiştirici bir uyarıcı geldiyse o davranışın gelecekte olma olasılığı artar (Terry, 2018; Pearce, 1977). Bu yönüyle davranışçıları dışsal bilişselcileri de içsel süreçlere vurgu yapan iki dinamik olarak tanımlamak yanlış olmayacaktır.

Sosyal öğrenme kuramı ise bilişselciler ile davranışsalcıların ötesine geçerek insan davranışlarını çözümlemede çok daha farklı bir perspektif sunmaktadır. Bu bağlamda sosyal öğrenme kuramı, bireylerin davranışları öğrenme sürecindeki dinamikleri inceleyen; ilk olarak Neal Miller ve John Dollard tarafında 1941 yılında kaleme alması 1960'lı yıllarda da Albert Bandura'nın araştırmalarıyla (Ormrod, 2020) şekil alan ve insan benliğini tanımlamada önemli yeri olan kuramlardan biridir. Buna göre öğrenme sürecinde; davranışın edinilme ve sürdürülme sürecinde bilişsel süreçler ve dolayısıyla da kişiliğe dayalı faktörler önemli rol oynar. Bandura bireysel faktörler, davranış ve çevre arasındaki döngünün önemine dikkat çeker ve bu üç değişkenin birbirinden bağımsız olamayan doğasına işaret eder (Bandura 1989, 2006). Kuram adeta davranışçıların çevresel pekiştirme anlayışı ile bilişselcilerin zihinsel süreçlerinin, bireysel faktörler ışığında derlenmiş harmonisi gibidir.

Gözlemleme ve model alma yoluyla öğrenmenin önemini anlatan kuram önceleri davranışçı ilkelere dayanırken sonrasında bilişsel öğeleri de ekleyerek öğretilerine devam etmiş ve alan yazında “sosyal bilişsel kuram” olarak da adından söz ettirmektedir (Ormrod, 2020). İnsan öğrenmesinin temelini gözlemleme, taklit ve diğer bireylerle olan etkileşime dayandıran kuram savlarını; davranışın öğrenilmesinde diğer bireylerin davranışlarını ve bu davranışların sonuçlarını gözlemlemenin yerine yine bilişsel süreçlerin ve beklentilerin de bu süreçte belirleyiciliğine; bireylerin çevreleri ve kendi eylemleri üzerinde kontrole sahip olabilme yetisine dayandırmaktadır (Bandura 2006; 2008; Schunk & Pajares, 2005).

Kuram öğrenme sürecinde karşılıklı belirlemecilik/nedensellik kavramı ile açıklamıştır. Buna göre birey (yaş, cinsiyet, fiziksel çekicilik, bilişsel süreçler, sosyo-kültürel rol ve statüler) bireyin davranışı (gözlemlenebilir eylemler ve tepkiler) ve çevre (dış dünyadaki genel koşullar, dolaysız uyaralar, pekiştirici ve cezalar, sosyo-kültürel öğeler) ile etkileşerek diğer bileşenleri etkiler ve değiştirir. Bu bileşen aşağıdaki görselle de daha görünürlük kazanmıştır (Bandura, 1989, 2006, 2008; Schunk, 2003 & Zimmerman). Bu yönüyle birey öğrenme sürecinde sosyo-kültürel çevresinden bağımsız düşünülmemekte belki de en büyük gözlem ve model alma sürecini bu kaynaktan beslemektedir.

Sosyal öğrenmede bireyin rol model aldığı bireyler ve gözlemcinin özellikleri de önemlidir. Örnek alınan modelin davranışı sonucunda kişinin elde ettiği ödül veya ceza gözlemleyen o davranışı taklit etmesinde belirleyici olurken; model ile gözlemci arasındaki benzerlik ve farklılıklar, daha yüksek statü, güç ve popülerlik de etkilene sürecini etkilemektedir. Gözlemcinin algılama kapasitesi, ilgi alanları ve öğrenmeye yatkınlığı da bu süreçte belirleyicidir (Koç, 2013; Korkmaz, 2012).

Yine başkalarının yaptıklarını gözlemlemeye ek olarak, başkalarının veya kendinizin sizi bir şeyi yapabileceğinize ikna etmesi, bir işi düşündüğünüzde ya da o işe yapmaya başladığınızda duygusal uyarılma durumumuz ve kendimizi o işi yapmaya dair güdülememiz de öğrenme ve öğrendiklerini davranışa dökme sürecinde önemli bir belirleyicidir (Bandura, 1997; 2006).

Ebeveynliğin kuşaklararası aktarımı kavramı ise; bir önceki neslin ebeveynlik tutumlarını ve davranışlarını kasıtlı veya kasıtsız olarak bir sonraki nesle aktardığı, psikolojik olarak etkilediği süreç olarak tanımlanmaktadır. Kuşaklararası aktarım sürecinde genelde iki ya da üç kuşak (büyük ebeveynler-ebeveynler-çocuklar) bir arada değerlendirilmektedir (Van IJzendoorn, 1992). Ebeveynlik rollerinin aktarımı bir ya da daha fazla öğrenme mekanizmasına dayandırılmaktadır. Bu bağlamda rol modeli hipotezi; çocuğun ebeveynlik rollerini öğrenmesi veya taklit etmesi sürecini sosyal öğrenme veya özdeşim kurmaya atıfta bulunarak açıklamaktadır. Yine ahlaki değerler ve liderlik becerileri başta olmak üzere ebeveynlikle alakalı özelliklerin biçimlenmesinde, model alma sürecinin genetik aktarımdan çok daha güçlü etkiye sahip olduğu iddia edilmektedir (Simonton, 1983).

Sosyal hizmet disiplini de kuşaklararası aktarım olgusunu farklı gruplar bağlamında ele almakla kalmaz; aynı zamanda devam eden dezavantajlılık durumlarının önlenmesini de hedefine alarak doğrudan bu olgu ile ilişkilendirir. İnsanların iyilik hali ve güçlenmesini odağını alan sosyal hizmet disiplinin de bu amacın önünde duran geçmiş travmatik deneyimlerin, söz konusu travmayı doğrudan yaşamış kuşaklar üzerindeki yıkıcı etkilerini azaltmayı ve ortadan kaldırmayı da ilke edinmiştir (Sakarya, 2024). Yine sosyal hizmet uzmanları/sosyal çalışmacılar ve akademisyenleri, aile içi şiddete maruz kalma ve tanıklık etme gibi olumsuz çocukluk deneyimlerinin kuşaklararası aktarımla aile kurumuna olan etkilerini incelemektedir (Zhang et al., 2023).

Nitekim ebeveynlik rollerinin, kuşaklar boyunca gerek gözlemsel öğrenme yoluyla gerekse de önceki kuşaklardan aktarılan etik, travmatik deneyimler ve kültürel normlarla şekillenen karmaşık bir mirası temsil ettiği düşünülmektedir. Bu miras, aile içi ilişkiler yoluyla yeniden üretilerek toplumsal yapının dinamiklerine ve sürekliliğine de yön vermektedir. Dolayısıyla ebeveynlik rollerinin kuşaklararası aktarımını anlamak yalnızca aileyi değil toplumun bütününe anlamak ve bütüncül iyilik halini dönüştürmek açısından kritik öneme sahiptir. Bu etkiyi anlamak ve dönüşüme katkı sağlamak amacıyla kaleme alınan çalışma ile bireylerin ebeveynlik deneyimleri; bir önceki kuşak (büyük ebeveynler) ve bir sonraki kuşak (çocuk/lar) üzerinden analiz edilmiştir. Ebeveynlik deneyimlerinin kuşaklararası aktarım boyutu açığa çıkarılarak, alan yazına da önemli ve özgün bir katkı sağlanacağı da düşünülmektedir.

YÖNTEM

Çalışma nitel araştırma yöntemine uygun olarak tasarlanmış ve elde edilen veriler MAXQDA 2024 programı aracılığıyla analiz edilmiştir. Kuşaklararası aktarım söz konusu olunca kişilerin deneyimlerine dayanan derinlemesine verilerin nicel yöntemlerle elde edilenlere göre çok daha kıymetli olduğu düşünülmektedir. Öncelikle elde edilen veriler Microsoft Word programına her bir birey için ayrı ayrı olacak şekilde eklenip akabinde MAXQDA 2024 programına aktarılmıştır. Bu kapsamda analiz edilen geniş veri seri setinden toplamda 603 kodlama 72 sayfadan oluşan doküman elde edilmiş; elde edilen veriler üç ana tema altında betimsel analizlere tabi tutulmuştur. Analiz tamamlandıktan sonra bağımsız bir araştırmacı tarafından kodlama ve tema oluşturma süreci gözden geçirilmiş, bulguların güvenilirliği teyit edilmiştir. Bu süreç, veri analizinin sistematik, şeffaf ve nitel araştırmaların doğasına uygun yürütülmesini sağlamıştır.

Buradan hareketle araştırmacı tarafından hazırlanmış ve toplamda 32 sorudan oluşan yapılandırılmış görüşme formu Google Forms üzerinden katılımcılara ulaştırılmış ve her soruyu detaylı bir biçimde cevaplandırmaları istenmiştir. Mülakat formunun Google Forms üzerinden iletilmesi katılımcılarda gizliliğin sağlanması açısından daha fazla güven oluşturmuş ve aile geçmişi gibi mahrem konuları cevaplarken daha rahat bir zemin sağlamıştır. Bu durum araştırmacı tarafından da mülakat formunun başına detaylı biçimde yazılmış ve katılımcıların gizlilik ve mahremiyet konusunda güvenleri kazanılmaya çalışılmıştır.

Kullanılan görüşme formu, ebeveynlik deneyimlerini incelemeye yönelik çalışmalar, sosyal hizmet ve psikoloji alanındaki literatürün taranmasına dayalı olarak hazırlanmıştır (Elhami & Khoshnevisan, 2022; Thunberg & Arnell, 2022). Formun tasarımı sırasında alanda deneyimi bulunan üç akademisyen ve bir sosyal hizmet uzmanının/sosyal çalışmacının görüşlerine başvurulmuş, öneriler doğrultusunda sorularda birtakım düzenlemeler yapılmış; daha açıklayıcı hale getirilip birkaç betimleyici soru daha eklenmiştir. Bu süreç, formun amacına uygun ve katılımcılar tarafından anlaşılabilir olmasını sağlamıştır.

Amaçlı örnekleme yöntemiyle belirlenen katılımcılarda; evli ve 18 yaşın altında çocuk sahibi olma şartı aranmıştır. 18 yaşın altında çocuk sahibi olan bireylerin ebeveynlik sürecini daha yoğun deneyimlediği ve sorulara daha detaylı cevap verebileceği düşünülmüş bu bağlamda sosyoekonomik ve eğitim durumu gibi diğer değişkenler çalışmanın kapsamı dışında tutulmuştur. İlk katılımcıya araştırmacının kişisel ve profesyonel çevresi aracılığıyla ulaşılmış, kartopu örneklem yöntemi ile de diğer katılımcılara ulaşılmıştır. Bu durum katılımcıların genelinin belli bir eğitim seviyesinin üzerinde olmasını sağlamış, sorulara verilen cevabın derinliği ve niteliğini de arttırmıştır. Ancak aynı durum, örneklemdeki ve veri çeşitliliğindeki sınırlılığa da neden olmuştur.

Toplamda 56 katılımcı (ebeveyn) araştırmaya dahil olmuş ve soruları cevaplamalarının ortalama 50-60 dakika arasında sürdüğünü ifade etmişler. 56

katılımcının görüşme formuna verdiği cevaplar incelendiğinde 26 katılımcının cevaplarının araştırmanın amaçlarını karşılamadığı; cevapların genellikle yüzeysel, tek kelimelik veya sorularla ilgisiz ifadeler içerdiği anlaşıldığından analiz kapsamı dışında bırakılmıştır.

56 katılımcı arasından, sorulara ayrıntılı ve araştırmanın amacına uygun cevap verdiği ve veri doyumunu sağladığı düşünülen 30 farklı ebeveyn (15 anne-15 baba) örneklem grubuna dahil edilmiştir. Konun ehemmiyeti nedeniyle örneklem grubu özellikle geniş tutulmuş ve geniş bir veri havuzu içerisinde veriler tasnif edilmiştir. Katılımcılara ait bilgiler aşağıda yer almaktadır:

Tablo 1: Katılımcılara Ait Bilgiler

Katılımcı	Cinsiyet	Yaş	Eğitim	Meslek	Çocuk/ lar ve Yaşı	Anne Bilgisi	Baba Bilgisi	Kardeş Bilgisi	Büyüdüğü Yer
1	E	36	Lisans	Polis memuru	1 kız (4)	İlkokul/ Ev hanımı	Ortaokul/ Emekli, çiftçi	4 kardeş, 4. çocuk	Osmaniye (şehir merkezi)
2	K	35	Lisans	Akademisyen	1 kız (4)	İlkokul/ Ev hanımı	Lise/ Emekli işçi	3 kardeş, 1. çocuk	Kocaeli (ilçe merkezi)
3	K	45	İlkokul	Ev hanımı	3 çocuk (30, 25, 18)	Ev hanımı (vefat)	İşçi (vefat)	4 kardeş, 2. çocuk	Gümüşhane (köy)
4	K	29	Lisans	Öğretmen	1 erkek (1)	Ev hanımı	Emekli	2 kardeş, 1. çocuk	Denizli (şehir merkezi)
5	K	33	Lisans	Öğretmen	1 erkek (7)	Ev hanımı	İlkokul	4 kardeş, 4. çocuk	Konya (köy)
6	K	27	Önlisans	Çocuk gelişimci	2 çocuk (2, 3)	Ortaokul	Lise	4 kardeş, 1. çocuk	Kocaeli (ilçe)
7	K	43	Lisans	Hemşire	3 çocuk (yaş yok)	İlkokul	İlkokul	4 kardeş, 1. çocuk	Konya (ilçe merkezi)
8	E	34	Yüksek Lisans	Akademisyen	1 erkek (4)	İlkokul/ Ev hanımı	Okuryazar değil/ Esnaf	5 kardeş, 2. çocuk	Bingöl
9	K	34	Yüksek Lisans	Polis memuru / Komiser	2 çocuk (5,5 ve 1,5)	Ev hanımı	Emekli	Belirtilmemiş	Elazığ (şehir merkezi)
10	E	32	Lisans	Memur	1 çocuk (bilgi yok)	İlkokul	İlkokul	Belirtilmemiş	Aksaray
11	K	31	Lisans	Polis memuru	1 çocuk (3)	İlkokul/ Ev hanımı	Lise/ Memur	1 kardeş, 2. çocuk	Yozgat (ilçe)
12	E	39	Lisans	Memur	2 çocuk (2, 5)	Ortaokul	Lisans/ Emekli	Belirtilmemiş	Manisa

13	E	30	Lisans	Polis memuru	1 erkek (2)	İlkokul/ Ev hanımı	İlkokul/ Çiftçi	3 kardeş, 1. çocuk	Elazığ (ilçe)
14	K	45	Lisans	Polis memuru	2 çocuk (18, 9)	İlkokul/ Ev hanımı	İlkokul/ Oto tamircisi	3 kardeş, 1. çocuk	İstanbul (ilçe merkezi)
15	E	34	Lisans	Polis memuru	2 erkek (7, 3)	İlkokul/ Ev hanımı	Lise/ Muhasebeci	2 kardeş, 1. çocuk	Elazığ (şehir merkezi)
16	E	35	Lisans	Polis memuru	1 kız (bilgi yok)	İlkokul/ Ev hanımı	İlkokul/ Demir ustası	3 kardeş, Belirtme miş	Afyon (merkez)
17	K	36	Yüksek Lisans	Öğretmen	2 erkek (2,5 ve 7)	Lise / Ev hanımı	Emekli astsubay	3 kardeş, 2. çocuk	Edirne Şanlıurfa Kıbrıs Osmaniye Adana
18	K	33	Yüksek Lisans	Öğretmen	1 kız (4)	İlkokul/ Ev hanımı	Önlisans/ Emekli	3 kardeş, 2. çocuk	Kocaeli (ilçe)
19	E	29	Lisans	Bilgi işlem uzmanı	2 kız (ikiz, 2)	Ev hanımı	Emekli işçi	3 kardeş, en küçük	Kocaeli (ilçe merkezi)
20	E	46	Doktor a	Akademisy en	3 erkek (9, 12, 16)	İlkokul	Ortaokul	4 kardeş, 4. çocuk	Konya (ilçe)
21	E	31	Lisans	Özel sektör	1 kız (1)	Lise/ Emekli	Lise/ Emekli	4 kardeş, 4. çocuk	Elazığ (şehir merkezi)
22	E	50	Lisans	Emekli	3 çocuk (24, 22, 16)	İlkokul/ Çiftçi	İlkokul/ Çiftçi	7 kardeş, 2. çocuk	Kırşehir (ilçe)
23	E	35	Doktor a	Akademisy en	2 çocuk (11, 1)	İlkokul/ Ev hanımı	Üniversite/ Kamuda idareci	2 kardeş, 1. çocuk	Ankara (kasaba)
24	E	55	Lisans	Bilişim teknolojiler i	2 kız (13, 10)	İlkokul / Ev hanımı	İlkokul / İşçi	10 kardeş, en küçük	İstanbul (ilçe)
25	E	36	Yüksek Lisans	Akademisy en	2 kız (9, 4)	Okuryazar	Okuryazar	3 kardeş, 1. çocuk	Elazığ
26	K	33	Lisans	Öğretmen	1 erkek (7)	Lise/ Emekli	Lise/ Emekli	2 kardeş, 1. çocuk	Ankara
27	E	35	Lisans	Öğretmen	1 erkek (4)	Ortaokul	Ortaokul	4 kardeş, 2. çocuk	Kocaeli (ilçe)
28	K	35	Yüksek Lisans	Fizyoterapist	2 çocuk (8, 5)	Lise	Lisans/ Öğretmen	3 kardeş, 1. çocuk	Adana
29	K	35	Lisans	Öğretmen	1 erkek (1)	İlkokul/ Ev hanımı	Lise/ Muhasebeci	2 kardeş, 1. çocuk	Kocaeli (ilçe)
30	K	32	Lisans	Özel sektör	1 kız	Ortaokul	Ortaokul/ Serbest meslek	3 kardeş, 1. çocuk	Kocaeli (ilçe)

Çalışma öncesinde katılımcılara çalışmanın amacı hakkında ön bilgilendirme yapılmış ve onamları alınmıştır. Katılımcılara ait bilgiler anonim hale getirilerek, katılım sıralarına göre çalışmada yer almıştır. Veriler güvenli şekilde saklanılmış ve yalnızca araştırmacı tarafından erişilebilirliği sağlanmıştır. Toplamda 30 katılımcı çalışmaya dahil edilmiştir. Bunların 15'i kadın, 15'i de erkektir. Kadın katılımcılar "K" Harfi ile kodlanırken; erkek katılımcılar "E" harfi ile kodlanmıştır. Katılımcıların yaşları 27 ile 55 arasında değişmekte olup, yaşlarının ortalaması 36,1'dir. Eğitim durumlarına bakıldığında çoğunluğunun lisans mezunu olduğu, bunun yanı sıra yüksek lisans ve doktora mezunlarının da bulunduğu görülmektedir. Meslek grupları incelendiğinde; akademisyen, polis memuru, öğretmen, memur gibi kamu çalışanlarının ağırlıkta olduğu anlaşılmaktadır. Sahip olunan çocuk sayısı incelendiğinde 1 ile 3 çocuk arasında değiştiği, genel itibariyle de 0-7 yaş aralığında 1 veya 2 çocuğa sahip olma durumunun daha fazla olduğu görülmektedir. Ebeveynlerin eğitim düzeylerinin genellikle ilkokul ile lise arasında değiştiği, annelerin çoğunun ev hanımı, babaların ise emekli veya çeşitli mesleklerde çalışan kişiler olduğu görülmektedir. Katılımcıların kardeş sayısı 1 ile 10 arasında değişmekte olup, kendi kardeş konumlarının önemli bir kısmının ilk çocuk (büyük kardeş) konumunda olduğu, genel itibariyle şehir veya ilçe merkezlerinde büyüdükları anlaşılmaktadır.

Araştırmanın Etiği

Munzur Üniversitesi Girişimsel Olmayan Araştırmalar Etik Kurulu Başkanlığı'nın 24.07.2025 tarih ve 08 sayılı oturumda alınan 15 no'lu etik kurul kararı ile çalışmanın yapılabilmesi için etiğe aykırı bir durumun olmadığına onayı alınmıştır.

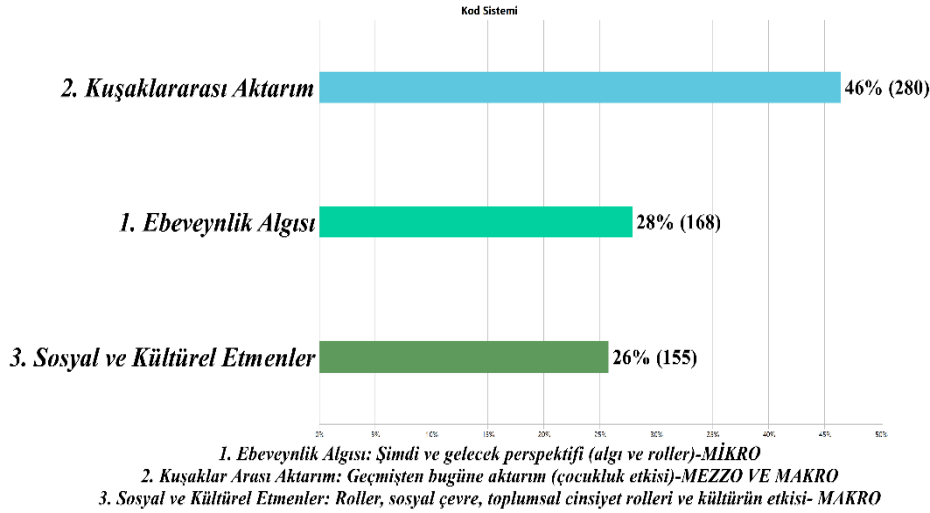
BULGULAR ve TARTIŞMA

Bir nesil üzerinden üç kuşağın sorgulandığı çalışmada, kuşaklararası aktarımın ebeveynlik rollerine etkisi incelenmiş; katılımcıların kendi ebeveynleriyle (kök aileleriyle) olan ilişkileri, anne-baba olarak üstlendikleri rolleri ve çocuklarına yönelik davranış biçimleri kapsamlı biçimde değerlendirilmiştir.

Çalışmadan elde edilen ana temalar ve bu ana temaların kodlamalar içindeki dağılımına ait görsele aşağıda yer verilmiştir. (Bkz. Şekil 1)

Şekil 1: Ana Temalar ve Kodlama Dağılım Yüzdeleri

Ebeveynlik Algısı

Kuşaklararası aktarım (Intergenerational Transmission-IGT), aile içerisindeki çevresel davranışlar, roller, aile çatışması, sürekli kaygı gibi çeşitli tutum, inanç ve davranışların bir nesilden diğerine aktarılma sürecidir. Bu süreçte aile içi ilişkilerin ve kültürel faktörlerin önemli rol oynadığı düşünülmektedir (Akat, 2024; Katz-Gerro et al., 2019).

Kuşaklararası aktarımda; davranışsal öğelerin, inanç, tutum ve değerlerin, duygusal ve psikolojik durum ve sorumluların, son olarak da ebeveynlik rolleri ve becerilerinin doğrudan veya dolaylı yollarla aktarımı ön plana çıkmaktadır. Bulgular özellikle ebeveynlik rollerinin; çocukluk döneminde gözlemlenen ve öğrenilen tutumlar ile kişilik özelliklerinin şekillenmesi yoluyla, bireyin ileride kendi çocuklarına yönelik ebeveynlik davranışlarını etkilediğini göstermektedir. Ebeveynin duygu durumu, sorunlara yaklaşma ve çözme biçimi çatışma biçimi ve çocuğuna yönelik davranışları, çocuğun dünyayı algılama biçimi ve bu algının kendisinden sonraki nesle aktarılma sürecinde belirleyici bir rol oynamaktadır (Gökler & Atamtürk, 2021; Rothenberg et al., 2017; Yaprak, 2007). Bu durum ise sosyal öğrenme kuramının önemini ortaya koymaktadır. Zira bu aktarım sürecinde model alma ya da taklit yoluyla öğrenmenin genetik aktarımdan ziyade daha ön planda olduğu kabul edilmekte ve tartışılmaktadır.

Nitekim çalışma kapsamında bu durumun ortaya konulabilmesi ve bu savın doğrulanabilmesi amacıyla katılımcılara öncelikle ebeveynlik algılarını keşfetmeye

ve anlamlandırmaya yönelik sorular yöneltilmiş ve “iyi bir ebeveyn olmaya” dair görüşlerine ilişkin anlatılara aşağıda yer verilmiştir. Buna göre:

"Çocuk ile bol bol zaman geçirmeli ve çocuk ile oyun arkadaşı olunmalı, gelecekte ahlaklı ve vicdanlı bir insan olabilmesi için gerekli rol model olunmalı, onunla her şeyi konuşmalıyız küçük çocuk ne anlar ki dememeliyiz, çünkü onlar her şeyi çok iyi anlıyorlar. Günümüzde genellikle anne ve baba çalıştığı için belirli bir iş bölümü olmadığını düşünüyorum, o an kim müsaitse gereken ilgiyi göstermeli... Çocuğumla arkadaşı gibiyim, tabi ki olması gereken sınırlar dahilinde çünkü çocuk anne ve babayı otoriter olarak görmeli ki rol model olabilelim... Kendi çocuğunda ileride ahlaklı, vicdanlı ve merhametli olmasını isterim. Çünkü bu saydıklarım bir insanda olduğu zaman her şey güzel olacağına inanıyorum." (Katılımcı 1, E)

"İdeal bir anne-baba tanımı yok bence. Kim içinden nasıl geliyorsa öyle davranmalı. Bu kavram kişiden kişiye ve hayat bakışına göre değişiyor. Bu nedenle de kimse kalıplara sokmamalı... Kurallar önemli ama koyamıyorum eşim çok fazla müdahale ettiği için. Ama anlayışlı olmaya özen gösteriyorum... Çocuğuma bilinçli olarak sorumluluk alma, cesur ve korkusuz olma, başarısızlıklardan korkmamayı öğretmeye çalışıyorum... Her geçen gün daha sabırlı olmayı öğreniyorum. Başlarda çok zorlanıyordum. Çünkü alıştığımız rahat bir hayat tarzı var. Çocuğumuz olduktan sonra bambaşka bir hayatımız oluyor. Fedakârlık yapmayı ve daha sabırlı olmayı öğretti bu süreç bana." (Katılımcı 2, K)

"... çocuklarıyla bolca vakit geçirebilen temel ihtiyaçlarını karşılayabilen kırmızı çizgileri olan saygı çerçevesinde olmalı... Çocuklarını dışarıya karşı daha çok korumak istiyorum çünkü çok güvensiz bir ortamda büyüyorlar... Büyüdükçe daha sınır koyuyorum çünkü büyüdükçe sosyalleşiyor. Buda günümüz şartlarında dışarıya karşı korumamız gerekiyor hayat çok kötü örneklerle dolu." (Katılımcı 9, K)

"İki çocuğumu da doğduğundan beri aynı şekilde eğitiyorum evimizde bir sürü herkesin uyuması gereken kurallar mevcuttur bu kurallar bazen esnetilebilir değiştirilebilir veya faydalı olmadığını düşündüğümüz kurallar iptal edilebilir örnek vermek gerekirse büyük çocuğumuz 4 yaşına kadar tabağındaki bütün her şeyi bitirirdi fakat artık kendi tercihleri olabilmesi amacıyla 5 ve 6 yaşında kendi tabağına istediği yiyecekleri koyarak onları bitiriyor." (Katılımcı 15, E)

"İdeal bir anne öncelikle çocuğunu tanımalı, güler yüzlü davranmalı ve olabildiğince sabırlı olmalı, sevgisini çocuğa sevgi ve şefkatle yaklaşmalı, çocuğuyla oyunlar oynayıp öncelikle sevgi ihtiyacını karşılamalı ve ona kendisini güvende hissettiği sevgi dolu bir aile ortamı oluşturmalıdır. Bununla birlikte makul ölçüde ceza ve yasaklar koyabilmelidir. İdeal baba ise öncelikle çocuğun ve evin sorumluluğunu büyük oranda sırtlayan anneye karşı anlayışlı ve duyarlı olmalı, çocuğun en temel ihtiyacı olan sevgi ve güven ortamını oluşturmalıdır. Ayrıca annenin çizdiği sınırlara saygı duymalı ve onunla tek ses olabilmelidir... Eskiden çocuğumla çok daha fazla vakit geçirir ve şiddet uygulamazdım. Şimdi biraz daha kendi haline bırakıyorum ve zaman zaman şiddet gösterdiğim oluyor. Çünkü çok yorucu ve devamlı suretle sebepsiz yere ağlayan ve bağırان bir çocuk ve bu davranışları beni yordu." (Katılımcı 18, K)

"İyi ve ideal bir anne ve baba, çocuğun fiziksel, duygusal, zihinsel ve sosyal gelişimini destekleyen, sevgi dolu, kararlı, adil ve bilinçli bireyler olmalıdır... Kurallara önem veririm, kırmızı çizgilerimiz vardır. Arkadaş gibi ama sınırlarımızı biliriz." (Katılımcı 25, E)

"İlk ebeveynliğe başladığımda daha kontrollü ve kuralcı bir tutumum vardı. Her şeyi zamanında, 'doğru şekilde' yapması gerektiğini düşünüyorum, ister istemez mükemmelliğe yakın bir düzen kurmaya çalışıyordum. Uyku saatinden yeme düzenine kadar her şey belli kurallar içinde olsun istiyordum. Ancak zamanla bunun hem beni hem de çocuğumu yıpratıldığını fark ettim..." (Katılımcı 30, K)

Katılımcılar ideal bir anne ve baba olmayı; çocuklarını sevmeye, ilgi göstermeye, onların ihtiyaçlarını karşılayabilme ile ilişkilendirirken sık sık kurallara, sınırlara yer geldiğinde ceza ve yasak koyabilmenin önemi de vurgu yapmışlardır. Ebeveyn olmayı "otorite sahibi" olmakla eşleştiren birçok katılımcı başta sevgi ve ilginin önemine vurgu yapmış akabinde sınırların önemini örneklerle açıklamıştır. Hatta bu hususta "Katılımcı 18, K" kodlu katılımcı ifadelerine "Eşimle kültürel değerlerimiz tamamen farklı. Hiçbir aile sevgisi ve ilgisi görmemiş Allah'ın yardımıyla büyümüş biri. Çocuk yetiştirirken hemen her konuda fikir ayrılığı yaşıyoruz. Çözüm bulamıyoruz ben kızıma sınır koyarken eşim maddi-manevi hiçbir alanda sınırları olmadan büyümesini istiyor. Bu durum çocuğumla aramızın açılmasına sebep oluyor. Çünkü ben "hayırcı" anne, eşim ise her şeye "evet" diyen baba." (Katılımcı 18, K) diyerek devam etmiş ve konuya ilişkin görüşlerini vurgulamıştır.

Yine bu hususta; anne ve baba olmanın farklı ebeveynlik rollerine sahip olmakla mümkün olabileceğine vurgu yapan katılımcılar ifadelerinde anne ve baba olmanın farklı ideal tiplere sahip olması gerektiğini yani annelik ve babalık rolünün ayırımına vurgu yapmıştır. Bu kapsamda öne çıkan ifadeleri aşağıdaki gibidir:

"Çocukları sıkmadan kurallara önem vererek, ama bu kuralların bazen esnemesine de müsaade ederek onlara sevgimizi her zaman göstererek yetiştirmeye çalışırız... Evde babanın rolü, annenin rolü, bu rolleri birbirine karıştırmadan babanın anneye yardım etmesi, annenin babanın işlerine yardım etmesi gibi konuları öğretmeye çalışırız... Ben bu konuda eşime çok güveniyorum. İş gereği sürekli çocuklarla birlikte olduğu için onun gözlemlerine ve bilgisine her şeyden daha çok güvenirim." (Katılımcı 12, E)

"İdeal bir anne, çocuğu için gereken fedakarlıkları yapıp bundan hayıflanmayan ve mesleki kariyerini değil anneliğini önceleyen. Çocuk yetiştirmeyi mesleki kariyere engel görmeyen ideal bir baba çocuğu için fedakârlık yapan ama çocuğu ile ilgilenirken annelik rolü almayan babadır... Babalar da çocuklarla ilgilenir ama anne gibi değil bir baba gibi. Baba çocuğunu sevmeli okşamalı ilgilenmeli ama annelik rolünü almamalı... Bazı kurallarım vardır ama katı değilimdir. Anne baba rolünün birbirine karıştığı çağımız açısından bakarsak iyi bir baba değilim. Geleneksel manada babalığı savunurum ama çocuk sevmenin ve okşamanın önemini bilirim." (Katılımcı 20, E)

"Anne yol gösterici olmalı. Baba rol model olmalı. İkisi de çocuğun yaptığı yanlışta yargılama yapmamalı. Davranışı ayrıntılı bir şekilde anlatmalı. Anne oyun kurucu. Baba oyun oynatıcı olmalı. Bazen de taş tersi." (Katılımcı 26, K)

Elde edilen bulgular; ebeveynliğin katılımcılar tarafından farklı şekillerde tanımlandığını lakin; sevmeye, ilgi göstermeye, sorumluluk alma, empati sağlama, disiplin kurma ve demokratik bir tutum sergileme noktasında ortak unsurları barındırdığını göstermektedir. Bazı katılımcılar anneyi "bakım veren" babayı ise "rol model/otorite" olan bir figür olarak tanımlarken bazı katılımcılar bu rollerin daha

esnek ve ortaklaşa yürütülmesi gerektiğinin önemini vurgulamıştır. Bu bağlamda ebeveynlik algısının geleneksel cinsiyet kalıpları ile çocuk merkezli ve demokratik bir tutum arasında değişkenlik gösterebildiği anlaşılmaktadır. Yine bulgular, toplumsal normların ve kültürel kabullerin ebeveynlik rolleri üzerindeki etkisini ortaya koymaktadır. Çalışmanın ilerleyen bölümlerinde bu konuya ayrıca yer verilmiş olsa da bulguların her bir adımıyla birbiriyle örtüştüğü ve kesiştiği de görülmektedir.

1966'lı yıllarda Baumrind'in etkili ebeveynlik stilleri modeli ilk çalışmalardan biridir. Burada ebeveynliğe ait tipler otoritatif/ yetkili, otoriter ve izin verici olarak tanımlanmış akabinde buna dördüncü bir stil olan reddedici-ihmal edici ebeveynlik stili eklenmiştir (Baumrind, 1971; Baumrind et al., 2010). Otoritatif/yetkili ebeveynlikte, çocukların ihtiyaçlarına yüksek düzeyde duyarlı olunmakta fakat aynı zamanda makul sınırlar koyulmakta ve olgun davranışlar beklenmektedir. Bu minvalde çocuk belirli kurallar ve sınırlar çerçevesinde bağımsızlığa teşvik edilmektedir. Savunucularına göre çocuklar ve ergenlerin gelişimi üzerinde en etkili olan yaklaşım tipidir (Maccoby & Martin, 1983). Otoriter ebeveynlikte ise; kuralların varlığı oldukça nettir, bu ebeveynler çocuklarına karşı daha az sıcaklık gösterir ve daha fazla kontrol etme iç güdüsüne sahiptir. İzin verici ebeveynlerde kural ve sınırlar oldukça esnektir. Ebeveynler çocuklarına karşı oldukça sıcaktır lakin çocukları üzerinde otokontrolleri bulunmamaktadır. Reddedici-ihmal edici ebeveynler ise çocukları üzerinde herhangi bir otokontrolünün bulunmamasına ek olarak çocuklarına karşı ne sıcak ne de yakın davranış gösterenlerdir. Onların ihtiyaç, beklenti, seçim ve davranışları üzerinde etkisiz kalırlar (Baumrind, 1971; Baumrind et al., 2010).

Otoritatif/yetkili ebeveynlikte düşük düzeyde sert ve cezalandırıcı ebeveynlik ile psikolojik kontrol; yüksek düzeyde destek, davranışsal kontrol ve çocukların aktivitelerine katılan bir anne-baba figürü görülmektedir. Bu ebeveynlik tipi başlangıçta en iyi olarak görülse de sonrasında birçok çalışmanın temel tartışma nedeni olmuş; bilhassa ergen bireylerin de ebeveynlerin davranış stilleri üzerinde belirleyici olabileceğine dair çift yönlü bir etkinin varlığı da tartışmalara eklenmiştir (Smetana, 2017). Yine bu hususta kültürün de önemli bir yeri olduğu ifade edilmiş örneğin Çin'li anneler çocuklarının başarı ve gelişimini teşvik etmek amacıyla katı disiplin uygulayan “kaplan anne” olarak betimlenmiş ancak, ampirik araştırmalar bu genellemeyi desteklememiştir (Kim et al., 2013; Fu & Markus, 2014).

Çocuğun ihtiyaçlarına cevap veren, sevgili, ilgili, sıcak, duyarlı, teşvik edici, yapıcı ve sabır gösterici ebeveynliğin; çocukların sosyal, duygusal ve bilişsel gelişimleri üzerinde en olumlu etkiye sahip davranış tipi olduğu vurgulanmakta, bu tür ebeveynliğin aynı zamanda kuşaklararası aktarımı kırabilecek yegâne davranış biçimi olduğu ifade edilmektedir (Chen & Kaplan, 2001).

Nitekim çalışmadan elde edilen bulgularda Baumrind'in otoritatif/yetkili ebeveynlik tarzının önemine işaret etmektedir. Katılımcılar ekseriyetle hem sevgi, empati ve ilginin hem de kural ve sınırların olması gerektiğinin; bu iki unsur

arasındaki dengenin önemine işaret etmek ve ideal ebeveynliği bu unsurlar üzerinden nitelendirmektedir. Toplumsal cinsiyet normları ve kültürel etmenlerden dolayı ebeveynlik rollerinde ayrıma giden anne ve babalarda bulunmaktadır. Lakin bu hususa dair tartışmaya ilgili başlık altında yer verilmiştir.

Kuşaklararası Aktarım

Kuşaklararası aktarımı incelemek amacıyla katılımcılara; kendi kök aile geçmişleri, çocukluk deneyimleri, ebeveynlerinin tutum ve davranış biçimleri, çocukluk dönemindeki ihtiyaçlarının karşılanma düzeyi ve kendi çocuklarına karşı yaklaşımlarını anlamaya yönelik detaylı birçok soru sorulmuş ve katılımcılardan da bu minvalde yanıtlar vermesi istenmiştir. Çalışmanın bu bölümünde oldukça kapsamlı ve değerli bir veri seti elde edilmiş olup, bu verilerin önemli bir kısmının bulgulara yansıtılmasına özen gösterilmiştir. Kendi kök ailesinden edindiklerinin güncel ebeveynlik algısını şekillendirdiği yönündeki anlatılar aşağıdaki gibidir:

"Ebeveynlik daha çok öğrenilen bir süreç bence. En azından nasıl davranılması gerektiğine ilişkin bilinçaltımız mesajlarla dolu.... Annemin üstünde ev işlerinden dolayı çok fazla yük vardı. Bu nedenle hep çok gergin ve sinirliydi. Babam da aynı şekilde iş yerinin bütün stresini eve getirirdi. Her akşam bağırmasından yerin dibine girerdim. Babam bizimle hiç ilgilenmezdi ayrıca. Evin tüm yükü para getirmek hariç annemin üzerindeydi... Fiziksel temas hiç olmadı nerdeyse. Hele babam beni hiç öpmedi. Saçımı hiç okşamadı. Sadece bağırır öfke nöbetleri geçirirlerdi... Ben çocuğumu öpmeye doyamıyorum. Eşimle birlikte ona olan sevgimizi sarılarak, öperek, her şeyden önemlisi dile getirerek fazlasıyla göstermeye çalışıyoruz. Sevgi dolu bir çocuk olması en büyük isteğim... Daha sakin olsalardı keşke... Yaptığım yemekten çocuğuma seçtiğim kıyafetlere kadar öğrendiğim şeylerin etkisi var bence. En çok öfkelendiğimde yüzümün tepkisinin onlarla aynı olduğuna eminim... Ben kızımı nasıl seviyorsam o da etrafındaki her şeye o şekilde sevgi gösteriyor... Yani aslında her davranışımızla bizi rol model alıyor çocuklar. Oturması, kalkması, konuşması, konuşma biçimi duygularını ifade etme şekli hepsini bizden alıyorlar." (Katılımcı 2, K)

"Kendi çocukluğum iyi değildi çok da kötü değildi ama benim ihtiyaçlarım yalvararak karşılanırdı. Özellikle kıyafet vs. durumlarında öncesinde baya bir yalvarmam istemem gerekirdi. Evet maalesef etkisi oldu anneliğime oğlum bir şey istediğinde hemen alıyorum yapıyorum bazen sınırı aşabiliyor o kısım rahatsız ediyor beni... Evde eğer bir iş yapıyorsam sevilir sayılırdım ama bir işin ucundan tutmuyorsam sevilmeyen dövülen bir cocuktum... Sadece babam şakalar yaparak gösterirdi annemin pek umurunda değildim maalesef babaannem çok severdi beni aynı evde yaşıyorduk ona sarılırdım öperdim. Babam çok küfredir ve bazen döverdi o yüzden şimdi kolay kolay küfretmem ve eden kişinin yanında durmam... Çocuğuma sevgi şefkat gösterme konusunda kendimi çok rahat ifade ettiğimi düşünüyorum. Olumsuz duygularda çok başarılı değilim maalesef evet çocuklukla alakalı olduğunu düşünüyorum... Annem keşke sevseydi beni... Maalesef istemedi annem gibi davrandığım noktalar oluyor ve nefret ediyorum bundan... Çocuklarımın umursamaz tavırlarını benden örnek aldığını düşünüyorum." (Katılımcı 5, K)

"Çok korumacı yönüm var anne babamdan geldiğini düşünüyorum... Evet model aldıklarının farkındayım örneğin çocuğum sinirlendiğinde bir şey için ağladığında nasıl sakinleştiriyorsam o da kardeşini öyle sakinleştiriyor, benim hoşuma gidiyor." (Katılımcı 6, K)

"Ebeveynliğin içgüdüsel olan yanı da var ama daha çok öğrenilen bir şey olduğunu düşünüyorum. Bireyin tüm yaşamı da zaten böyle değil mi? İfade edilenlerden ziyade görülen ya da model alınan uygulamalar yaşamımıza daha fazla yansır... Sosyal çevre ilişkilerinde model aldığını düşünüyorum. Selam ve sohbet etme noktasında zaman zaman kendime benzetiyorum. Örneğin tanıtayım ya da tanımayım gördüğüm herkesle selamlaşırım. Oğlumda da bunun geliştiğini görüyorum" (Katılımcı 23, E)

"Bence ebeveynlik hem içgüdüsel hem de öğrenilen bir süreçtir. Bir çocuğun doğumuyla birlikte içimizde doğal olarak gelişen bir koruma, sevmeye, kollama dürtüsü vardır. Bu, özellikle ilk dönemlerde çok güçlüdür ve çoğu zaman ne yapmamız gerektiğini içgüdüsel olarak hissederiz. Ancak bu yalnızca bir başlangıçtır. Gerçek ebeveynlik, o andan itibaren öğrenmeyle, gözlemle, hatayla ve gelişimle şekillenir." (Katılımcı 30, K)

Katılımcılar çocukluk döneminde gösterilen koşullu sevgi ve ilginin de güncel ebeveynlik tutumlarına yansıdığını belirtmiştir:

"Fiziksel temas azdı sözler de çoğu zaman yetersiz. Annem şiddet uygulayabiliyordu babamın bir bakışı yeterdi zaten... Çocuklarım 7-8 yaştan sonrası temas etmekte zorlandığımı fark ettim çok üzücü görmediğim yaşamadığım bir şeyi karşımdaki evladım da olsa veremiyorum. Olumsuz durumlarda beni çok zorladıklarında istemediğim şekilde patlamalar yaşıyorum. İllaki çocukluk döneminde yaşananlarla bağlantılı." (Katılımcı 7, K)

"Çok fazla sarılma öpme fiziksel temas olmazdı. Ara sıra olurdu ama sevgilerini her zaman hissettirmişlerdir... Çocuklarıma bende anneleri de her zaman sarılır öper koklar sevgimizi fazla fazla göstermeye çalışırız. Öfke konusunda ben kendimi çok tutamam ama olabildiğince baskılamaya çalışırım... Benim eşime göre daha kolay öfkelenme konum babamdan bana geçmiş olabilir... Bugünkü çocuklarımıza davranışlarımızın birçoğunun geçmişte onların bizi nasıl yetiştirdiğinden geldiğine inanıyorum. İşin temelinde bilinç altımızda onlar vardır fakat biz şu anki günümüze göre kendi öğrendiklerimizi tecrübe ettiklerimizi de ekleyerek çocuklarımıza uyguluyoruz... Çocuklar bizi rol model olarak alır. Ben eşime nasıl davranırsam ya da eşim bana nasıl davranırsa onu gözlemlerler. Sofra kurulacaksa ben eşime yardım ediyorsam onlarda kendiliğinden sofraya bir çatal bir kaşık getirirler." (Katılımcı 12, E)

"Ben çocuğumu sürekli öpüp kokluyorum belki çocukluğumda bunu kendim çok yaşamadığım için kendi çocuğuma fazlasıyla hissettiriyorum... Ani parlamalar ve sinirlenmeler yaşıyorum bunun bana babamdan sirayet ettiğini düşünüyorum bu hareketi yaptığımda babam aklıma geliyor ve hemen hareketimi düzeltiyorum... Beni en çok etkileyen kendi anne babam oldu özellikle onlarda gördüğüm olumsuz şeyleri kendi çocuğumun üzerinde uygulamamaya azami ölçüde gayret ettim. Geçmişten gelen kaliteli deneyimlerimi çocuğuma hep aktarmaya çalıştım." (Katılımcı 16, E)

"Annem göstermezdi. Babam da sözel olarak gösterirdi. Olumsuz duygularını babam kızar ve bizimle konuşmazdı. Annem daha çok söylenerek ve fiziksel şiddet ile gösterirdi... Sevgi konusunda kendimi rahat hissediyordum ama bu zaman aldı. Öncesinde çok abartı şeyler yapıyorum zannederek kendimi sınırlandırmak istiyordum. Olumsuz duyguları yaparken çocukluğumu hatırlıyorum... Kendi ailemin iletişim ve ilgi gösterme konusunda yetersiz olduklarını düşündüğüm için düzeltmeye çalışıyorum... Özellikle ev içerisinde günlük hayatta olması gereken birçok şeyi annem gibi yapıp sonra da bundan rahatsız oluyordum ancak düzeltmediğim şeyler var." (Katılımcı 28, K)

Katılımcılar genel olarak ebeveynliğin hem öğrenilen hem de içgüdüsel bir süreç olduğuna vurgu yapmıştır. Sınırlı sayıda katılımcı sadece iç güdüsel bir süreç olduğunu vurgu yaparken birçoğu ebeveynliğin iç güdüsel olarak başlayan doğasına ek olarak; gözlem, deneyim, model alma, taklit etme, hatalar yapma (deneme-yanılma) ve bilinçli öğrenme yoluyla zaman içerisinde öğrenilerek geliştiğine vurgu yapmıştır.

Alan yazını incelendiğinde de ebeveynliğin büyük ölçüde öğrenilen ve kuşaklararası aktarım yoluyla da aktarılan bir süreç olduğuna dair tartışmaların varlığı göze çarpmaktadır. Yenidoğan bebekle birlikte bir ailenin gözlemlendiği çalışmada; bebeğin belirli davranışları (gülümseme, ses çıkarma, el hareketi gibi) taklit ettiği, ebeveynlerin bu davranışlara olumlu tepki verdiği durumlarda (gülümseme, sarılma, konuşma, vb.) bebeğin bu davranışı pekiştirme yoluyla öğrendiği sonucu elde edilmiştir. Zamanla birey, başkalarının olumlu tepki veren davranışlarını kendi başına da ödül veya pekiştirme getirdiğini öğrenecektir (Libert & Fernandez, 1970). Anlaşıldığı üzere taklit; davranışın sadece öğrenilmesi değil, pekiştirme yoluyla kalıcı hale gelmesi ve sosyal etkileşimler de diğer insanları tepkilerini anlamayı öğretme sürecidir. Bu da taklit ve sosyal öğrenmenin birbirinden bağımsız düşünülemeyecek doğasına işaret etmektedir. Nitekim sosyal öğrenme kuramının doğasında da gözlem, taklit ve diğer bireylerle olan etkileşimin ayrılmaz bütünlüğüne vurgu yapılmakta bilişsel ve davranışçı öğelerin varlığı işaret edilmektedir.

İngiltere’de doğumhanelerden seçilen ve 24 ay boyunca takip edilen 146 anne ve babadan oluşan bir çalışmada ebeveynlerin kök aileleri tarafından nasıl yetiştirildiğini değerlendirmeleri istenip akabinde yirmi dördüncü ayda kendi çocukları ile olan etkileşimleri kayıt altına alınmıştır. Kuşaklararası aktarımda sosyal öğrenmenin gücünü ortaya koyan bu çalışmada kök aileleri tarafından gözlemlenen ebeveynlik davranışlarının hem anne hem de babalarda olumlu etkiler meydana getirdiği sonucu elde edilmiştir. Kendi kök ailelerinin sevgi ve kontrol davranışı ile çocuklarına uyguladıkları davranışlar arasında anlamlı derecede etkili sonuçlar elde edilmiştir. Lakin aynı çalışmada kök ailedeki annenin (büyükannenin) davranışının ebeveynler (anne ve baba) üzerinde anlamlı bir etkisi olduğu; babanın (büyükbabanın) davranışının ise ebeveynler (anne ve baba) üzerinde anlamlı bir etkisinin olmadığını ortaya koymuştur (Madden et al., 2015). Farklı bir çalışmada da benzer şekilde çevresel davranışın kuşaklararası aktarımında, kız çocuklarının annelerinden daha fazla etkilendiği, ayrıca çocuğun yaş grubunun da kuşaklararası aktarım sürecinde belirleyici olduğu yönünde bulgular elde edilmiştir (Leppänen et al., 2012; Matthies et al., 2012; Grønhøj & Thøgersen, 2017).

Çalışma kapsamında elde edilen bulgularda da ebeveynlerin kendi kök aileleriyle olan ilişkilerinde annelerinin daha fazla ilgili olduğu, fiziksel temas ve sevgi gösteriminde (sevgi, şefkat, sarılma, öpme gibi) annelerin daha baskın olduğu, babaların ise daha geri planda kaldığı veya dolaylı yollarla bu duyguları aktardığı ifade edilmiştir. Anneler sevgi ve şefkat ifadeleriyle bağdaştırılırken; babalar ise

ekseriyetle otorite figürüyle bağdaştırılmıştır. Bu durumda kuşaklararası aktarımda annelerin çocukları üzerinde babalarına göre daha başat rol oynadığı çıkarımını doğrulamaktadır.

Katılımcılar hemen akabinde; kök aileleriyle olan ilişkilerini ve bu durumun kendi çocukları ile olan ilişki biçimine olan etkilerini genel bir perspektiften yorumlamıştır. Burada da ebeveynlik rollerinin büyük ölçüde sosyal öğrenme ve kuşaklararası aktarım yoluyla şekillendiğine dair cevaplar elde edilmiştir. Çocukluk deneyimlerinde yaşanan sevgi, ilgi eksikliği, fiziksel temasın sınırlılığı, ebeveynlerin öfkeli ve otoriter tutumları ya da sorumluluk paylaşımındaki dengesizlikler, katılımcıların kendi ebeveynlik pratiklerinde ya doğrudan tekrarlanan ya da bilinçli şekilde tersine çevrilmeye çalışılan davranış örüntüleri olarak tekrarlanmaktadır. Bazı katılımcılar, kendi kök ailelerinde deneyimleyemedikleri sevgi ve ilgi eksikliğini telafi etme ya da eksikliği gidermek adına karşıt bir eğilim geliştirdiklerini de ifade etmiştir. Bu bağlamda bazı ebeveynlerin, geçmişte yaşadığı duygusal yoksunluğun etkisiyle kendi çocuklarına daha yoğun sevgi gösterme, daha fazla ilgi sunma ve böylece kendi çocukluk deneyimlerinde eksik kalan duygusal alanları ‘tamamlanmamış bir yapbozun eksik parçalarını yerleştirir gibi’ telafi etme eğiliminde oldukları da gözlemlenmiştir. Yine de birçok katılımcı kendi kök ailelerinden gözlemlendiği ve öğrendiği birçok davranışın ebeveynlik serüvenlerinin temel belirleyicisi olduğunu ifade etmiştir.

Bu durumda ebeveynliğin öğrenilmesinde iç güdüsel öğeler kadar, bireylerin geçmiş yaşantılarının, toplumsal değerlerin ve öğrenilmiş davranışların etkisiyle yeniden üretilen ve dönüştürülen doğasına işaret etmektedir. Bu bulguda sosyal öğrenme kuramının savlarıyla örtüşmekte, kuşaklararası aktarımın doğasını görünür kılmaktadır.

Konuya ilişkin yapılan bir çalışmada; annenin olumsuz çocukluk deneyimleri ile bebeklerin fiziksel ve duygusal sağlık sonuçları arasındaki risk aktarım mekanizmaları değerlendirilmiştir. Buna göre annenin zihinsel hastalığa maruz kalmasının, çocuklarda %60,4 oranında; fiziksel istismara tanık olmanın ise çocuklarda %63,5 oranında psikosozal sorun riski ile ilişkili olduğu tespit edilmiştir. Veriler, annenin çocukluk çağı travmalarının, özellikle zihinsel hastalık veya fiziksel istismara tanık olma gibi deneyimlerinin, çocukların psikososyal sağlık sorunları üzerindeki sağlık riskini arttıran etkisini detaylı bir şekilde ortaya koymaktadır (Madigan et al., 2017). Bu durum, ebeveynin geçmiş deneyimlerinin sadece kendi yaşamını etkilemekle kalmayıp, sonraki nesillerin psikososyal gelişimini de şekillendirdiğini göstermektedir. Yani travmatik deneyimler ve olumsuz sağlık koşulları, kuşaklar boyunca devredilen risk faktörleri olarak işlev görmektedir.

Farklı bir çalışmada da Bangladeş’te yapılan güncel bir araştırmada da 11 anneanne ve 11 anne ile derinlemesine görüşmeler yapılmış ve koruyucu ebeveynlik uygulamalarının gözlem, deneyim, model alma ve doğrudan öğrenme yoluyla kuşaklararası aktarıldığı sonucu elde edilmiştir. Modernleşme ve kentleşme süreçleri

birtakım kırılmalara yol açsa da koruyucu ebeveynlik uygulamalarının önemli görüldüğü ve sürdürüldüğü tespit edilmiştir (Jasmine et al., 2025).

Sosyal ve Kültürel Etmenler

Sosyal ve kültürel etmenler başlığı altında, ebeveynlerin sosyal çevrelerinin ve kültürel unsurların ebeveynlik rolleri üzerindeki etkileri incelenmiştir. Bu bağlamda ebeveynlere; kök ailelerinden aktarılan kültürel değerlerin, içinde bulundukları sosyal çevrenin ve kitaplar, sosyal medya, ile uzman görüşleri gibi diğer kaynakların çocuk yetiştirme pratikleri ve ebeveynlik becerilerine olan katkıları sorulmuştur. Ebeveynliğe dair edindiği bilgilerde dışsal müdahalelerden ziyade seçici ve bilinçli bir öğrenme süreci olduğuna yönelik anlatılar aşağıdaki gibidir:

"Çevremdeki herkesin anne ve baba olmaya dair fikirleri var. Hele hiç çocuk sahibi olmamış kişiler özellikle sürekli bana tavsiyeler vermeye çalışıyor. Desteğe ihtiyacım olursa kendim söylüyorum zaten bunun dışındakilerin yorumları sadece vakit kaybı ve bomboş fikirler... Ebeveynliğe dair öğrendiklerim; kendi ailem en başta olmak üzere aldığım eğitim ve sosyal çevrem diyebilirim... Annem ev işleri yapardı babam dışarıda çalışır eve para getirirdi. Bu rollerin etkisinden biz sıyrıldık bence artık kadında çalışma hayatında. Bu nedenle bu kalıp rollere ilişkin davranışların kırıldığını düşünüyorum." (Katılımcı 2, K)

"Arkadaş çevremden öğrendiğim ve çocuğuma uyguladığım bir şey yok... Ebeveynliğe dair öğrendiklerim; kendi anne babam okuduğum kitaplar ve bazı eğitimciler... Evet kadının erkeklerin yapması gereken kendine ait sorumlulukları vardır ama ben küçükken biz ailecek mutfaka girerdik ya da bir şey tamir edilecek yine ailecek yapardık." (Katılımcı 6, K)

"Evet kendi tarafımda babam eşimin tarafında tüm fertler anne baba kardeşler müdahale ediyor. Kendi tarafım çokça çocuk gördüğü için babam dışında kızmıyor ama eşimin tarafı şehirde büyüdüğü için çocuk yetiştirmeyi bilmiyor bu nedenle çok fazla müdahale ediyor. Tecrübem şu kimse kimseye karışmasın herkes bir şekilde çocuğunu yetiştiriyor. Özellikle gençler, çocuk büyütmemiş olanlar fazlaca konuşmamalı bu konuda. Zira karışanların dediği gibi olmuyor... Bu arada binlerce yıllık geleneksel rolü bırakıp batıdan ithal edilen ebeveynlik anlayışının pek de bize uymadığı kanaatindeyim. Geleneksel Anadolu rolünün bazı kaba kısımlarının ayıklanıp devamına kanaatindeyim. Baba geleneksel manada baba gibi ilgilenecek anne "anne" gibi olacak. Baba icabında anne gibi çocuğuyla ilgilenecek ama babalık otoritesini sarsmadan. Şimdi bakıyorum erkek çocuklarımız kız gibi kızlarımız iyice nazenin." (Katılımcı 20, E)

Bazı katılımcılar ise ebeveynlik algılarının şekillenmesinde aile kökenlerinin, çocukluk deneyimlerinin ve arkadaş çevrelerinin belirleyici olduğunu vurgulamıştır:

"Arkadaş çevremden öğrendiğim bence yok. Varsa da aklıma gelmiyor... Babanın evde her zaman bir ağırlığı bir duruşu vardı. Bende kendimi bu şekilde görüyorum evde. Bu eşime ya da çocuklarıma baskı kurmak değil. Belki birçok kararı yine eşimle birlikte alıyoruz. Ama çocuklar üzerinde baba otoritesi biraz olmalı... Cinsiyet rolleri benim için önemlidir. Herkes olması gerektiği gibi davranmalıdır." (Katılımcı 12, E)

"Kişisel gelişim de arkadaşlarımdan tavsiyelerini değerlendiririm uygun gördüklerimi uygularım...Sosyal medya (doktorlar, gelişim uzmanları paylaşımları)" (Katılımcı 10, E)

"Arkadaş çevremden öğrendiğim ebeveynlik adına yararlı davranışları alıp çocuğum üzerinde uyguluyorum. Örneğin arkadaşlarımdan yaptırılmış olduğu güzel bir etkinlik olursa matematiksel görsel bunları kendi çocuğumuz üzerinde de uyguluyorum olumlu dönüşler çocuğundan alıyorum... Benim çocukluğumda babam çalışır annem ev işi yapardı. Buradan gelen bir özellik olsa gerek evde yapılacak bütün işleri eşimden beklerim ancak eşimin yorulduğunu gördüğüm için ona babamdan farklı olarak ev işlerinde yardımcı olurum... Toplumsal roller değişti. Eskiden kadınlar fazla sesini çıkaramazdı. Şimdi onlar da evde bulunan bütün karar alma konularında söz hakkına sahipler, ama her ne olursa olsun bir evde çocuğunun kahramanı baba olduğu için baba yine otoritedir anne de o evdeki şefkati geçmişte olduğu gibi gösteren yüzdür." (Katılımcı 16, E)

Katılımcı anlatılarında kültürel normların ebeveynlik algısı üzerindeki etkisi de dikkat çekmektedir. Özellikle bazı kültürel tabuların sorgulanarak dönüştürülmeye çalışıldığı görülmektedir. Katılımcıların, çocukluk döneminde deneyimlediği kültürel sınırlamaları kendi ebeveynlik pratiğinde bilinçli biçimde aşmaya çalıştığı da dikkat çeken bulgular arasında yer almaktadır. Buna göre:

"Benim çocukluğumda kadınlara ve erkeklere yüklenen rol modeller tamamen şu anda Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu'da yaşanan ailelerle aynıdır erkek çalışır eve temel ihtiyaçları getirir ve barınma sağlar kadın ev işleri çocuk bakımı yemek ve temel ihtiyaçları karşılar... Eşim de ben de çalışıyoruz ev işlerini ortak yapıyoruz çocuk bakım işlerine ortak yapıyoruz cinsiyet rolleri yeniden üretilmiş durumda tabii ki de... Anne daha kadın baba çocuklara karşı daha erkek davranışlar sergilemekte" (Katılımcı 15, E)

"Kendi kültürel değerlerimiz ve aldığım akademik eğitimler çerçevesinde bir ebeveynlik tarzı yansıtmaya çalışıyorum... Genellikle toplumsal rollerin yerine modern ve paylaşımcı bir süreç geliştirmeye çalışıyorum. Karşılıklı anlayış ve ortak karar alma merkezli bir süreç... Arkadaş çevremden öğrendiğim pek çok küçük ama etkili ebeveynlik yaklaşımı, zaman içinde kendi tarzıma entegre oldu. Bu deneyim paylaşımları sayesinde, daha esnek, anlayışlı ve çocuk odaklı bir ebeveynlik geliştirme fırsatı buldum. Bu nedenle, sağlıklı ve bilinçli arkadaş ilişkilerinin, ebeveynlik yolculuğuna önemli katkılar sunduğuna inanıyorum." (Katılımcı 25, E)

Katılımcıların önemli bir kısmı, çevrelerinden gelen müdahalelileri rahatsız edici bulmakla birlikte, bu durum karşısında sınır koyma eğiliminde olduklarını belirtmişlerdir. Bunun yanında, toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin algıların zamanla dönüşmekte olduğu, özellikle babaların çocuk bakımında kendi kök ailelerine göre daha aktif rol almaya başladıkları ifade edilmiştir. Ancak bazı katılımcılar tarafından geleneksel rollere ilişkin algıların devam ettiği veya bu rollerin farkında olmadan yeniden üretildiği de anlaşılmaktadır. Bu da modern dönemle birlikte ebeveynliğe dair toplumsal cinsiyet rollerinin kırılma eğiliminde olduğunu lakin tam anlamıyla bir dönüşümün gerçekleşmediğini ortaya koymaktadır.

Sosyal çevrenin, aile büyüklerinin ve arkadaş gruplarının doğrudan etkisi sınırlı olmakla birlikte; oyuncak, kitap ve etkinlik seçiminde model alınabildiği gözlemlenmiştir. Ayrıca sosyal medya, kitaplar ve uzman görüşleri ebeveynler için önemli bir bilgi kaynağı olarak öne çıkmaktadır. Son olarak, katılımcıların çocukluk deneyimlerinin ve kök aileden aktarılan rollerin ebeveynliğin bireysel bir pratikten

ziyade; sosyal, kültürel ve kuşaklararası aktarım süreçleriyle biçimlenen dinamik bir yapısı olduğunu ortaya koymaktadır.

Ebeveynlik inançlarının kuşaklararası aktarımını inceleyen bir çalışmada kaleme alınan çalışmayla benzer şekilde; erkek çocuklarının genç yetişkinlikte kadınlara nazaran daha sert ebeveynlik inançları sergilediği tespit edilmiştir. Farklı bir çalışma da otoriter ebeveynlik rollerinin babalardan oğullarına nazaran daha fazla öğretildiği ve aktarıldığı tespit edilmiştir. Aynı çalışma otoritatif ebeveynliği, cinsiyete dayalı ayrımı dengeleyen bir mekanizma olduğu sonucunu da elde etmiştir (Erzinger & Steiger, 2014; Brenøe & Epper, 2022). Bu durum geleneksel cinsiyet rollerine ilişkin algıların devam ettiği ve farkından olmadan devamlı üretildiğinin de en önemli göstergesidir. Yine otoritatif (yüksek kontrol ve yüksek sıcaklık) ebeveynliğin bu mekanizmada denge görevi gördüğü, kız ve erkek çocukları üzerinde hem anne hem de babanın etkisini sürece dahil ettiği de anlaşılmaktadır.

Ebeveynlik rollerinin kuşaklararası aktarımının öğrenme süreçlerinde, toplumsal ve kültürel dönüşümlerin etkisini ortaya koyan farklı bir çalışmada katılımcıların; bir yandan geleneksel ritüeller ve değerleri sürdürürken, diğer yandan modernleşmenin getirdiği bilgi kaynaklarını teknolojiyi ve yeni ebeveynlik pratiklerini benimsedikleri (gazete, televizyon, bilgi alışverişi sağlayacağı diğer kaynaklar gibi) tespit edilmiştir. Bilhassa çocuklarının güvenliği için geliştirilen yeni stratejiler (cep telefonu ile çocuklarının nerede olduğunu takip etme gibi), hem annelerin hem de babaların ebeveynlik rollerinde değişimlere işaret etmektedir. Sürece hem anne hem de babaların katılması toplumsal cinsiyet rollerinde yaşanan kırılmayı da göstermektedir. Katılımcılar önceki kuşaktan öğrendikleri geleneksel ritüelleri terk etmeme tercihinde bulunarak sürdürmüşler, ancak aynı zamanda kitap, televizyon, internet ve sosyal medyadan bilgi edinmeye ve bunları seçici biçimde kullanmaya da açık olmuşlardır (Jasmine et al., 2025). Elde edilen veriler toplumsal cinsiyet rollerinin dönüşüm sürecine girdiği, anne ve babalar arasında rollerin paylaşılmaya başlandığı bununla birlikte modernleşmenin benimsendiği ancak geleneksel değerlerinde hala korunduğu ve etkisini sürdürdüğünü göstermektedir. Ebeveynlerin çocukların gelişimine destek verecek teknolojik kaynakları ve uzman görüşlerine yer vermesi de bu dönüşüm sürecinin belirtisi olarak değerlendirilebilir.

SONUÇ, DEĞERLENDİRME VE ÖNERİLER

Araştırmadan elde edilen bulgular, ebeveynlik rollerinin yalnızca bireysel eğilimler ya da içgüdüsel davranışlarla sınırlı olmadığını; aksine sosyal öğrenme süreçleri, özellikle de bireylerin kendi kök ailelerinden edindikleri deneyimler (gözlem, model alma, taklit etme yollarıyla) şekillendiğini ortaya koymaktadır.

Katılımcıların ebeveynlik rollerini, geçmişte kendi kök ailelerinde gözlemledikleri davranışları doğrudan tekrar ederek ya da bunlara bilinçli bir karşılık geliştirerek inşa etmeleri, ebeveynliğin hem “nasıl yapılması-davranılması gerektiği” hem de

“nasıl yapılmaması-olmaması” gerektiği yönünde öğrenilen bir pratik olduğunu göstermektedir. Bu bulgu, ebeveynliğin kuşaklararası aktarım yoluyla yalnızca biyolojik değil aynı zamanda sosyal ve kültürel bir miras olarak devredildiği çarpıcı bir biçimde ortaya koymaktadır. Dolayısıyla kaleme alınan çalışma, ebeveynliğin toplumsal bağlamdan bağımsız düşünilemeyeceğini ve bireysel tercihler kadar sosyal, kültürel ve tarihsel deneyimlerin de ebeveynlik rollerini şekillendirmede belirleyici olduğunu göstermesi bakımından alana önemli kazanımlar sağlamaktadır.

Aynı zamanda elde edilen bulgular, sosyal hizmet bilimi açısından ebeveynliğin bireysel bir sorumluluk ya da salt içgüdüsel bir davranış değil; toplumsal, kültürel ve kuşaklararası bir öğrenme süreci olarak değerlendirilmesi gerektiğini de göstermektedir. Bilhassa riskli ebeveynlik pratiklerinin kuşaklar boyunca tekrar etme potansiyeli, sosyal hizmetin koruyucu ve önleyici müdahalelerinin önemini ortaya koymaktadır. Sosyal hizmet uzmanları/sosyal çalışmacılar, ailelerle çalışırken ebeveynlik rollerinin kök aile deneyimleri, toplumsal değerler ve kültürel bağlamla şekillendiğini göz önünde bulundurmalı; bu sayede ebeveynlerin olumlu ebeveynlik becerilerini güçlendirmelerine, olumsuz kalıpları ise dönüştürmelerine destek olmalıdır.

Bu çerçevede, ebeveynlik pratiklerinin öğrenilebilir, değiştirilebilir ve geliştirilebilir olduğu gerçeği, sosyal hizmetin temel amaçlarından olan güçlendirme, koruma-önleme ve kuşaklar arası eşitlik ve sosyal adalet ilkeleriyle doğrudan örtüşmektedir.

Sosyal hizmetin aile danışmanlığı, ebeveyn eğitim programları ve toplumsal farkındalık çalışmaları yoluyla ebeveynlik rollerini desteklemesi, sadece ailelerin değil, toplumsal yapının da güçlenmesine katkı sunacaktır. Dolayısıyla çalışma; ebeveynliğin sosyal, kültürel ve kuşaklararası boyutlarını görünür kılması bakımından da sosyal hizmet literatürüne özgün bir katkı ve farkındalık kazandırmaktadır.

Ayrıca çalışmanın bazı sınırlılıkları da bulunmaktadır. Verilerin çevrim içi ortamda yürütülmüş olması, yüz yüze görüşme imkânının sınırlandırılmasına ve katılımcı ifadelerinin derinliğinde kısmen azalmaya neden olmuş olabilir. Yine katılımcıların genel olarak yüksek eğitim düzeyine sahip bireyler olması veri çeşitliliğinde sınırlamaya yol açmış olabilir. Bu nedenlerle gelecek araştırmalarda yüz yüze görüşme ortamlarında ve farklı ekonomik düzeye sahip katılımcılarla görüşmelerin yapılması önerilmektedir.

Yazar Katkı oranı ve Çıkar Çatışması Beyanı: Çalışma tek yazarlı olup yazarın katkı oranı %100'dür ve herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.

KAYNAKÇA

Akat, M. (2024). *Aile çatışması ve sürekli kaygının kuşaklar arası aktarımı: Ergenin pozitif genç gelişimi ve saldırganlığının seri aracılığı* [Doktora tezi]. Necmettin Erbakan Üniversitesi.

- Bandura, A. (1989). Human agency in social cognitive theory. *American Psychologist*, 44(9), 1175-1184. <https://doi.org/10.1037/0003-066X.44.9.1175>
- Bandura, A. (1997). *Self-efficacy: The exercise of control*. W H Freeman/Times Books/ Henry Holt & Co.
- Bandura, A. (2006). Toward of psychology of human agency. *Perspectives on Psychological Science*, 1(2), 164-180. <https://doi.org/10.1111/j.1745-6916.2006.00011.x>
- Bandura, A. (2008). *Toward an agentic theory of the self*. In H. W. Marsh, R. G. Craven & D. M. McInerney (Eds.), *Self-processes, learning and enabling human potential* (pp. 15-49). Greenwich, CT: Information Age Publishing.
- Baumrind, D. (1971). Current patterns of parental authority. *Developmental Psychology*, 4(1, Pt.2), 1-103. <https://doi.org/10.1037/h0030372>
- Baumrind, D., Larzelere, R. E., & Owens, E. B. (2010). Effects of preschool parents' power assertive patterns and practices on adolescent development. *Parenting*, 10(3), 157-201. <https://doi.org/10.1080/15295190903290790>
- Brenøea, A. A. ve Epper, T. (2022). Parenting values and the intergenerational transmission of time preferences, *European Economic Review*, 148, <https://doi.org/10.1016/j.eurocorev.2022.104208>
- Chen, Z., & Kaplan, H. B. (2001). Intergenerational transmission of constructive parenting. *Journal of Marriage and Family*, 63(1), 17-31. <http://www.jstor.org/stable/3599956>
- Elhami, A., & Khoshnevisan, B. (2022). Conducting an interview in qualitative research: The modus operandi. *Mextesol Journal*. <https://doi.org/10.61871/mj.v46n1-3>
- Erzinger, A. B., & Steiger, A. E. (2014). Intergenerational transmission of maternal and paternal parenting beliefs: The moderating role of interaction quality. *European Journal of Developmental Psychology*, 11(2), 177-195. <https://doi.org/10.1080/17405629.2013.870070>
- Fu, A. S., & Markus, H. R. (2014). My mother and me: Why tiger mothers motivate Asian Americans but not European Americans. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 40(6), 739-749. <https://doi.org/10.1177/0146167214524992>
- Gerring, R. J. ve Zimbardo, P. G. (2017). *Psikoloji ve Yaşam Psikolojiye Giriş- Psychology and Life*, Gamze Sart (Çev.), Nobel.
- Gökler, R., & Atamtürk, E. (2021). Ebeveynlik rollerindeki değişim. *Sosyal Politika ve Sosyal Hizmet Çalışmaları Dergisi*, 2(2), 151-177.

- Grønhøj, A., & Thøgersen, J. (2017). Why young people do things for the environment: The role of parenting for adolescents' motivation to engage in pro-environmental behaviour. *Journal of Environmental Psychology*, 54, 11–19. <https://doi.org/10.1016/j.jenvp.2017.09.005>
- Homans, G. C. (2013). *Davranışçılık ve sonrası. günümüzde sosyal teori social theory today (2007) içinde*. Giddens, A. ve Turner J. (Eds.). Ümit Tatlıcan (Çev.), Say Yayınları.
- Jasmine U. H., Nduna M. & Nkala Dlamini B. (2025) *Intergenerational continuity of protective parenting practices in Dhaka, Bangladesh*. PLoS ONE 20(2): e0300160. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0300160>
- Katz-Gerro, T., Greenspan, I., Handy, F., & Vered, Y. (2019). Environmental behavior in three countries: The role of intergenerational transmission and domains of socialization. *Journal of Environmental Psychology*, 71, 101343. <https://doi.org/10.1016/j.jenvp.2019.101343>
- Kim S.Y., Wang Y., Orozco-Lapray D., Shen Y., & Murtuza M. (2013). Does tiger parenting exist? Parenting profiles of Chinese Americans and adolescent developmental outcomes. *Asian Am J Psychol*, 4(1), 7-18.
- Koç, G. (2003). Gelişim ve öğrenme. A. Ulusoy (Ed.), Anı Yayıncılık.
- Korkmaz, İ. (2012). Sosyal öğrenme kuramı. B. Yeşilyaprak (Ed.), *Eğitim psikolojisi: Gelişim, öğrenme, öğretim içinde* (s. 250). Pegem Akademi.
- Leppänen, J. M., Haahla, A. E., Lensu, A. M., & Kuitunen, M. T. (2012). Parent-child similarity in environmental attitudes: A pairwise comparison. *The Journal of Environmental Education*, 43(3), 162–176. <https://doi.org/10.1080/00958964.2011.634449>
- Liebert, R. M., & Fernandez, L. E. (1970). Effects of vicarious consequences on imitative performance. *Child Development*, 41, 847-852.
- Maccoby, E. E., & Martin, J. A. (1983). *Socialization in context of the family: Parent-Child Interaction*. In E.M. Hetherington (Ed.), *Handbook of child Psychology: Vol.4*.
- Madden, V., Domoney, J., Aumayer, K., Sethna, V., Iles, J., Hubbard, I., Giannakakis, A., Psychogiou, L., & Ramchandani, P. (2015). Intergenerational transmission of parenting: findings from a UK longitudinal study. *European journal of public health*, 25(6), 1030–1035. <https://doi.org/10.1093/eurpub/ckv093>
- Madigan, S., Wade, M., Plamondon, A., Maguire, J. L., & Jenkins, J. M. (2017). Maternal adverse childhood experience and infant health: Biomedical and psychosocial risks as intermediary mechanisms. *The Journal of pediatrics*, 187, 282–289.e1. <https://doi.org/10.1016/j.jpeds.2017.04.052>

- Matthies, E., Selge, S., & Klöckner, C. A. (2012). The role of parental behaviour for the development of behaviour specific environmental norms—The example of recycling and re-use behaviour. *Journal of Environmental Psychology*, 32(3), 277–284. <https://doi.org/10.1016/j.jenvp.2012.04.003>
- Ormrod, J. E. (2020). *Öğrenme Psikolojisi-Human Learning-* 6. Baskı, Mustafa Baloğlu (Çev.). Ankara: Nobel
- Pearce, J. M. (1977). *Animal learning and cognition: An introduction* (2 nd ed.) East Sussex, Psychology Press.
- Rothenberg, W. A., Solis, J. M., Hussong, A. M., & Chassin, L. (2017). Profiling families in conflict: Multigenerational continuity in conflict predicts deleterious adolescent and adult outcomes. *Journal of Family Psychology*, 31(5), 616–628. <https://doi.org/10.1037/fam0000319>
- Sakarya, H. (2024). Kuşaklararası aktarım: Mülteci ailelerin çocukları travmayı nasıl miras alıyorlar?, *Tıbbi Sosyal Hizmet Dergisi*, 24, 1-16. <https://doi.org/10.46218/tshd.1425259>
- Schunk, D. H., & Pajares, F. (2005). Competence perceptions and academic functioning. In A. J. Elliot & C. S. Dweck (Eds.), *Handbook of competence and motivation* (pp. 85–104). Guilford Publications.
- Schunk, D. H., & Zimmerman, B. J. (2003). Self-regulation and learning. In W. M. Reynolds & G. E. Miller (Eds.), *Handbook of psychology: Educational psychology*, Vol. 7, pp. 59–78). John Wiley & Sons, Inc.
- Simonton, D. K. (1983). Intergenerational transfer of individual differences in hereditary monarchs: Genetic, role-modeling, cohort, or socio-cultural effects?, *Journal of Personality and Social Psychology*, 44, 354-364. <https://doi.org/10.1037//0022-3514.44.2.354>
- Smetana, J. G. (2017). Current research on parenting styles, dimensions, and beliefs. *Current Opinion in Psychology*, 15, 19–25. <https://doi.org/10.1016/j.copsyc.2017.02.012>
- Terry, W. S. (2018). *Öğrenme ve bellek temel ilkeler, süreçler ve işlemler-learning & memory basic principles, processes, and procedures*, 4. Baskı, Banu Cangöz (Çev.), Anı Yayıncılık
- Thunberg, S., & Arnell, L. (2022). Pioneering the use of technologies in qualitative research – A research review of the use of digital interviews. *International Journal of Social Research Methodology*, 25(6), 757–768. <https://doi.org/10.1080/13645579.2021.1935565>
- Van IJzendoorn, M. H. (1992). Intergenerational transmission of parenting: A review of studies in nonclinical populations. *Developmental Review*, 12, 76-99.

- Yaprak, B. (2007). İlköğretim öğrencilerinin algıladıkları anne-baba tutumunun diskriminant analiziyle belirlenmesi ve benlik saygısı ile olan ilişkisinin değerlendirilmesi üzerine bir uygulama. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İstatistik Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi. Eskişehir.
- Zhang, L., Mersky, J. P., Gruber, A. M. & Kim, J.-Y. (2023). Intergenerational transmission of parental adverse childhood experiences and children's outcomes: A scoping review. *Trauma, Violence, & Abuse*, 24(5), 3251-3264. <https://doi.org/10.1177/15248380221126186>